

1. Reálná konvergence

1.1. Ekonomická vyspělost zemí vstoupivších do EU v roce 2004 podle HDP na obyvatele

V období po vstupu do EU dochází k celkovému zmenšování rozdílů v ekonomické vyspělosti zemí vstupní vlny roku 2004, když rozdíl mezi zemí s nejvyšším a nejnižším relativním HDP na obyvatele v paritě kupní síly postupně klesá. Je to patrné v již krátkém časovém horizontu tří let po vstupu. Navíc výhled Eurostatu pro roky 2007 a 2008 předpokládá další zmenšování tohoto rozdílu – mělo by k tomu dojít nejen při růstu relativního podílu Polska jako „nejchudší“ země ze skupiny sledovaných zemí vstupní vlny roku 2004, ale v roce 2008 paradoxně i mírný pokles relativního HDP Kypru, jako země z tohoto pohledu „nejbohatší“.

- **Značný rozdíl v ekonomické úrovni deseti kandidátských zemí v roce před vstupem do EU...**

Skupina deseti zemí, které vstoupily do Evropské unie v květnu 2004, byla podle statistických dat, vykreslujících obecně uznávaným způsobem ekonomickou vyspělost, skupinou relativně značně nesourodou. Rozdíl mezi zeměmi s nejvyšší a nejnižší ekonomickou výkonností byl v předvstupním roce 2003 obrovský – představoval plných 45,6 procentních bodů, o něž se lišil relativní HDP na obyvatele nejvyspělejšího Kypru s 89,1 % průměru EU 27¹, po 43,5 % v případě nejméně vyspělého Lotyšska. Česká republika byla s 73,5 % průměru EU 27 v roce 2003 na 4. místě za již zmíněným Kyprem, Slovinskem a Maltou.

Ve srovnání s ekonomickou úrovní starých zemí EU se v přepočtu podle indexů ocitla ČR rovněž na 4. místě. Rozbor i za ostatní země, vztažený k základně EU 15, je obsahem následující subkapitoly.

- **... se během let 2004-2006 zmenšil**

Jestliže v roce 2003 zaostávalo Lotyšsko za Kyprem o zmíněných 46,5 p. b. v HDP na obyvatele podle PPS, pak v roce 2006 byl rozdíl mezi Kyprem a Polskem, které po Lotyšsku kleslo na poslední 10. místo, pouze 40,3 p. b. Vzhledem k silnému růstu ekonomik Lotyšska, ale i Litvy, které však patřily po celých posledních deset let podle tohoto indikátoru k nejchudším v Evropě, se podařilo těmto zemím z poslední příčky odpoutat. Právě tak nižší tempo růstu ekonomiky Polska naopak způsobilo, že se země propadla ze 7. pozice v roce 1997 i v roce 2000 na místo poslední podle údajů za rok 2006. Pro další léta je Eurostatem prognózován polské ekonomice spíše setrvalý stav.

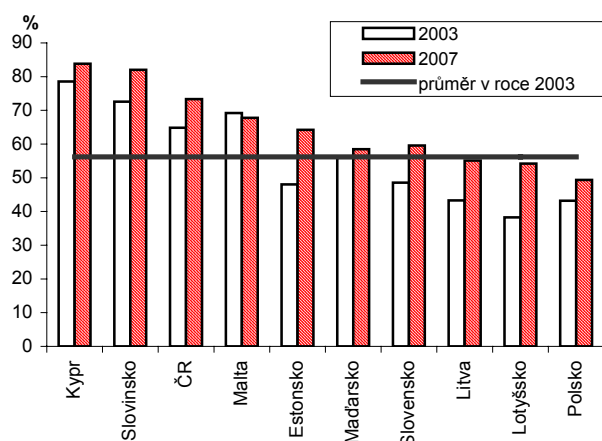
- **Nejvíce ztratilo Polsko a Malta, nejvíce získalo Estonsko**

Posuny v pozici zemí podle ekonomické výkonnosti ukazuje graf č. 1. Z desítky zemí, které vstoupily do EU k 1. květnu 2004, si vedly v roce předcházejícím vstupu, tedy 2003, nejlépe ekonomiky Kypru, Slovinska, Malty a České republiky. Skupinu tvořily tytéž země už v roce 1997 a 2000. Co se struktury týká, pouze Kypr si své postavení udržel, na ostatních pozicích došlo ke změnám – Malta ztratila svou příčku druhé nejsilnější ekonomiky mezi kandidátskými zeměmi a klesla na čtvrté místo, naopak Slovinsko a Česká republika si o jedno místo polepšily.

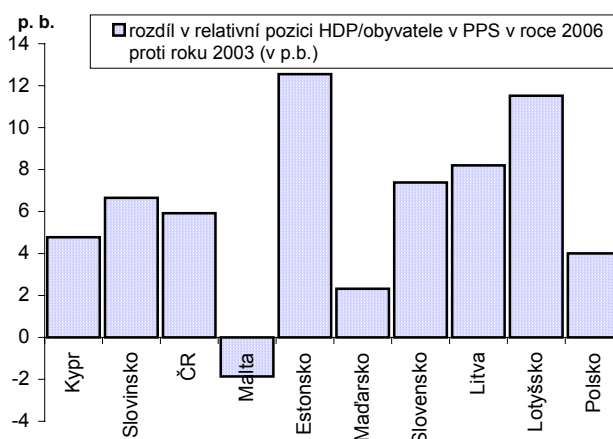
Nejvíce si dokázalo zlepšit svoji pozici mezi deseti zeměmi v indikátoru velikosti relativního HDP na obyvatele v paritě kupní síly Estonsko, a to zejména po vstupu do EU. Zatímco v roce 1997 i 2000 bylo podle HDP na obyvatele na 8. místě se 41,2 %, resp. 44,8 % průměru EU 27, do roku 2003 se o jedno místo zlepšilo na 54,6 % evropského průměru. V roce 2006 však již figurovalo Estonsko na 5. pozici s relativním HDP na úrovni 67,9 % EU 27. Pro roky 2007 a 2008 prognózuje Eurostat překonání hranice 70 %.

¹ Eurostat uvádí od letošního roku po vstupu Bulharska a Rumunska průměr za EU 27 v přepočtené řadě počínající rokem 1997. V dalším textu je pro srovnání uváděn i přepočet pro jednotlivé země vzhledem k úrovni EU 15 pomocí dosažených indexů (vlastní propočty autorky).

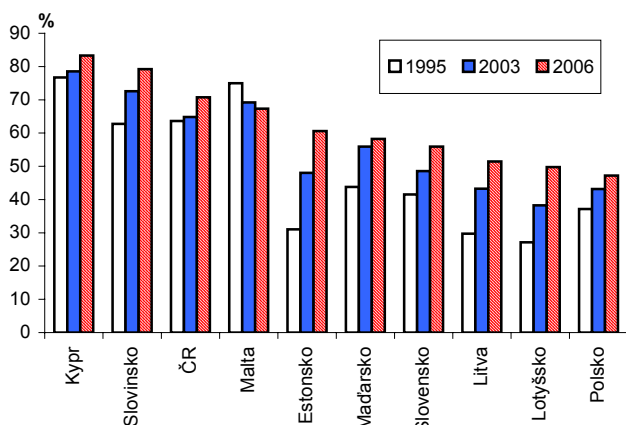
Graf č. 1 HDP na obyvatele v PPS k průměru EU 15 (v %, 2007 odhad Eurostat)

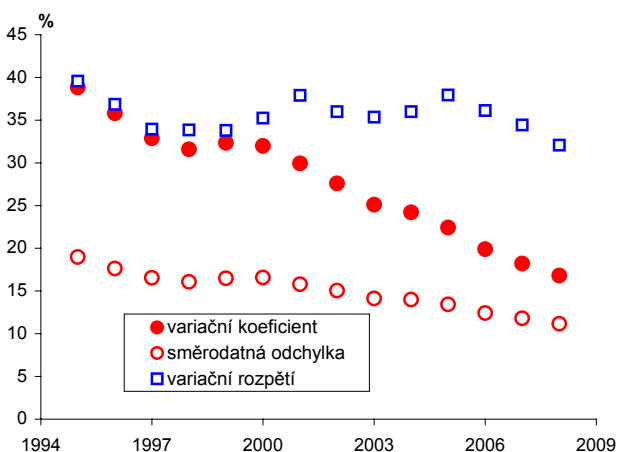
Graf č. 2 HDP na obyvatele v PPS při EU 15=100 - změna pozice 2006 proti 2003 (v p. b.)

Graf č. 3 Relativní pozice zemí v HDP na obyvatele (v PPS, v %, EU 15=100)

Graf č. 4 Vývoj homogenity skupiny „10“ podle HDP/obyv. (v PPS při EU 15=100)

Pramen: vlastní propočty z údajů Eurostatu

- Slovensko i přes rychlý růst ztratilo pozici**

Efekt rychle rostoucí ekonomiky však naproti tomu nezlepšil pozici Slovenska, které v roce 2003 zaujímal s 55,2 % evropského průměru 6. místo, v roce 2006 se však ocitlo na sedmém místě se 62,7 %, předstíženo Estonskem.

- Tři skupiny zemí podle ekonomické úrovně**

Jak již bylo zmíněno, deset sledovaných zemí lze shromáždit do tří skupin podle ekonomické vyspělosti. První z nich je čtveřice zemí s relativním HDP na obyvatele v PPS vyšším než 70 % průměru EU 27, do nichž podle výsledků za rok 2006 patřil Kypr, Slovinsko, Česká republika a Malta. Ve druhé skupině je trojice zemí s relativním HDP mezi 60-70 % evropského průměru, což bylo v uvedeném roce Estonsko, Maďarsko, Slovensko. Ve třetí pak trojice zemí s ekonomickou úrovní pod 60 % průměru EU 27 (Litva, Lotyšsko, Polsko). Úroveň v relativní pozici ukazuje graf č. 1, resp. 3.

Zatímco první skupina zůstává dlouhodobě stabilní a země z ní „nevypadávají“ ani nepřicházejí nové, druhá skupina zaznamenala silný nástup Estonska původně ze třetí skupiny a rovněž propad Polska na úplný konec žebříčku. Toto konstatování platí srovnáním roku 2006 (resp. i pro odhad Eurostatu pro rok 2007) oproti roku 1997, nijak se však nemění ani při zohlednění čísel odhadovaných Eurostatem pro rok 2007.

- **Srovnání v dlouhodobém časovém horizontu – ČR v lepším postavení než například Řecko v roce 1999**

Při sledování delšího časového horizontu nedošlo během období 1997-2000 v podstatě k žádné změně v pozici zemí řazených podle velikosti relativního HDP na obyvatele v paritě kupní síly. Jedinou výjimkou byla výměna pozic na 4. a 5. místě, kdy Slovensko předstihlo Maďarsko. ČR obsazovala v roce 1997 i 2000 4. pozici s relativním HDP 73,3 %, resp. 68,7 % průměru EU 27. K výkyvu v relativní pozici - v roce 2000 zaujímal ČR horší postavení než v krizovém roce 1997 - došlo ze sledované desítky zemí kromě ní pouze v případě Slovenska. V ČR lze tuto skutečnost vysvětlit tím, že restrikce přijaté v souvislosti s měnovou krizí zpomalily v následných letech tempo růstu HDP, které bylo nejnižší ze sledovaných zemí.

Co se týká porovnání ČR s Kypru jako země s nejvyšší úrovní HDP na obyvatele ze sledované desítky, ČR ani ve výhledu pro rok 2008 s výrazným nárůstem relativní pozice na 83,7 % průměru EU 27 nedosáhne úrovně, kterou měl Kypr již v roce 1997. Jde však o lepší postavení, než které zaujímal v roce 1999 například Řecko.

1.1.1. Přibližování k ekonomické úrovni starých zemí EU

- **Deset zemí konverguje nejen k ekonomické úrovni vyspělých zemí EU – pozorovat lze také konvergenci uvnitř skupiny**

Úroveň ekonomické vyspělosti probraná výše porovnává jednotlivé země skupiny „10“ k průměru širšího celku, tj. EU 27. Přesnější však se zdá sledovat rychlost reálné konvergence vůči „starým“ zemím Evropské unie, tedy EU 15. Přepočtem indexů lze i zde dojít k závěru, že „nová“ desítka konverguje jako celek nejen směrem k EU 15 – i když zde je rychlost individuální a v podstatě se neodlišuje od závěrů učiněných v kapitole 1.1. -, ale pozorovatelná je podle zmenšování rozptylu také konvergence uvnitř této skupiny. Zatímco v roce 1995 činila hodnota variačního koeficientu 0,39 a v předvstupním roce 2003 to bylo 0,25, v roce 2006 se rozkolísanost měřená variačním koeficientem snížila na 0,20. Čím nižší je variační koeficient, tím větší je homogenita souboru (graf č. 4).

Zatímco variační rozpětí určující rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším relativním HDP na obyvatele v desetičlenné skupině zemí dosahovalo v roce 1995 hodnoty 39,6 p. b., v roce 2003 již byl rozdíl mezi nejvyšším a nejnižším relativním HDP na obyvatele 35,4 p. b. V roce 2007 zřejmě podle Eurostatem odhadovaných hodnot převyší tento ukazatel u Kypru jako ekonomicky nejvyspělejší země s 83,3 % průměru EU 15 o 34,4 p. b. ekonomickou úroveň Polska, které se ocitne na 49,4 % průměru starých zemí EU.

- **V dalších letech se bude ekonomická úroveň zemí desítky zřejmě i nadále sblížovat**

V dalších dvou letech, vycházejí z odhadů Eurostatu, se rozkolísanost úrovní HDP na obyvatele podle PPS dále sníží a sblížování v tomto směru bude za sledovanou desítku zemí dále pokračovat - variační koeficient vychází z odhadovaných hodnot na 0,18, pro rok 2008 pak na 0,16. Konvergenční trend je potvrzen ukazateli variability uvedenými v grafické analýze (graf č. 4).

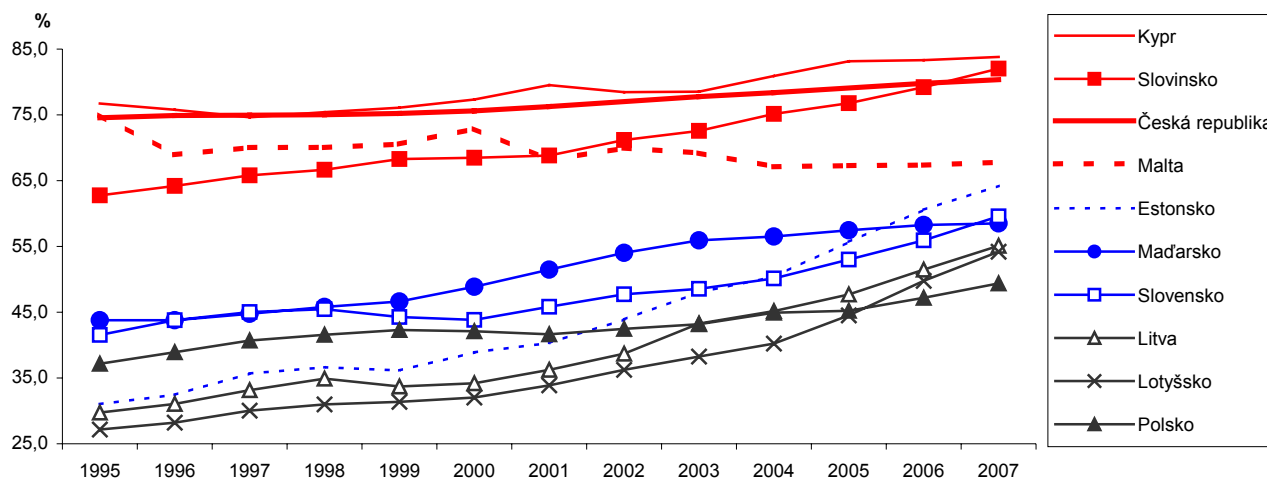
- **Nejbohatším zemím klesá relativní HDP směrem k průměru EU**

Dalším významným atributem je postupné snižování rozdílu mezi nejbohatšími zeměmi a průměrem za EU 27 vyjádřeného ukazatelem HDP na obyvatele v PPS, čímž dochází i v tomto směru k postupnému přibližování sledované desítky a „zbytku“ vyspělé unie. Jestliže v roce 1995 přesahoval relativní HDP na obyvatele o 16 % průměr Evropské unie, v přepočtené řadě za EU 27, v roce 2006 již jen o 11,6 %. V roce 2003 před masivním rozšířením měly staré země EU úroveň tohoto ukazatele o 13,7 % vyšší než průměr za celé uskupení. Je zde tedy patrná akcelerace trendu ke sblížování právě po roce 2003.

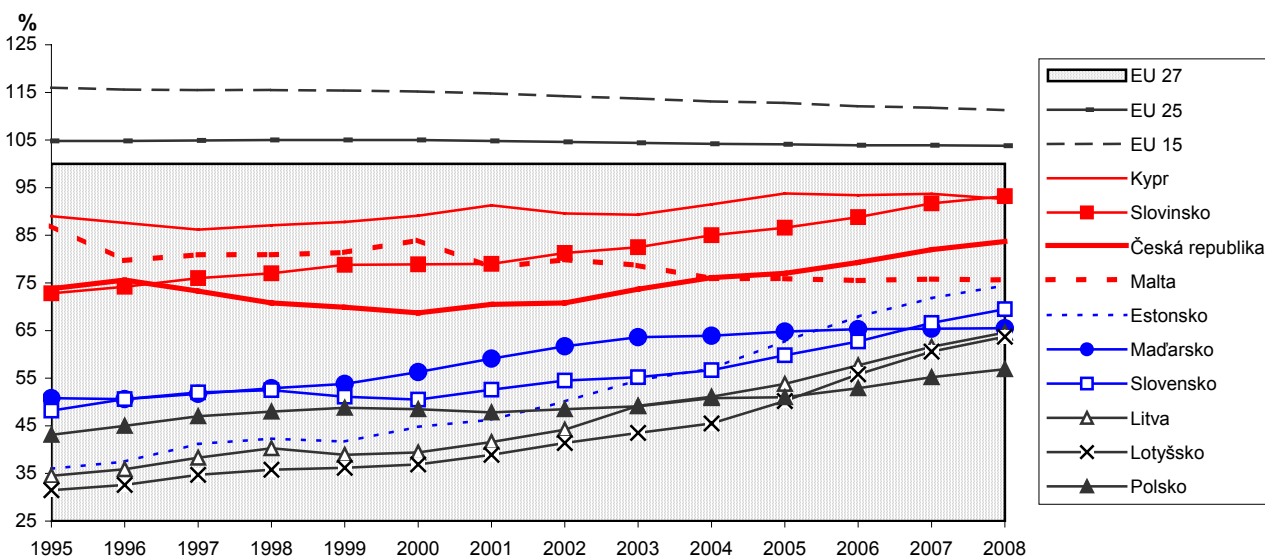
- **Stále vyšší homogenita skupiny podle statistické analýzy**

Statistická analýza ve zmíněném grafu č. 4 ukazuje poměrně výraznou tendenci k homogenitě skupiny. Vykresluje ji jak vývoj směrodatné odchylky, tak zejména variačního koeficientu, který zároveň zohledňuje skutečnost, že současně s přibližováním relativního HDP na obyvatele roste během let i jeho průměrná hodnota za celou skupinu. Variační rozpětí pak takto jednoznačný vývoj nepotvrzuje, ovšem jeho vypovídací schopnost snižuje fakt, že výsledek je závislý na krajních hodnotách.

Graf č. 5 Reálná konvergence směrem k ekonomicky nejvyspělejším zemím EU (HDP na obyvatele podle parity kupní síly, v % průměru EU 15=100)

Graf č. 6 HDP na obyvatele v PPS – relativní pozice uskupení a jednotlivých zemí „10“ k průměru EU 27 (v %)

1.1.2. Tempa ekonomického růstu

- Bohatnutí a ekonomický růst**

Relativně rychlé přibližování zemí skupiny „10“ k úrovni vyspělých evropských zemí plyne z docílených temp růstu jejich ekonomik ve srovnání s dynamikou v EU 15 zejména v posledních třech, resp. čtyřech letech.

- Ekonomika ČR rostla po vstupu do unie třikrát rychleji než EU 15**

Zlepšení relativní pozice v HDP na obyvatele v PPS díky tempům ekonomického růstu je dobře vidět na příkladu České republiky. Její HDP stoupl již v roce 2004, kdy spolu s dalšími devíti zeměmi vstoupila do EU, reálně téměř dvakrát rychleji než v uskupení starých zemí unie. Jestliže ekonomika EU 15 posílila v uvedeném roce meziročně o 2,3 %, v ČR se HDP zvýšil o 4,5 %. Podobně i v roce 2005 došlo k další akceleraci ekonomického růstu na 6,4 %, zatímco EU 15 oslabila na 1,6 %.

Toto čtyřnásobné zrychlení oproti ekonomickému vývoji ve starých zemích unie znamenalo posun v reálné konvergenci České republiky, který pokračoval i v roce 2006. V něm si ČR udržela stále stejnou, tj. silnou růstovou dynamiku (+6,4 %), ovšem po pomalých tempech růstu EU 15 od počátku dekády, došlo k výraznějšímu oživení i zde. V roce 2006 posílila EU 15 meziletočně o 2,8 %, což zde byl nejlepší výsledek od roku 2000. I zde však ČR reálně konvergovala při tempu ekonomického růstu téměř 2,5krát vyšším než EU 15.